

CANLI YAYINDA İKTİDAR BEDENLERİ

Yaşadığımız yüzyıla baktığımızda görselliğin ve şiddetin yüzyılı olarak tarih kitaplarına geçeceğinden emin olabilirsiniz. Sanatın katettiği yolu detaylı bir şekilde incelediğimizde çağdaş sanatın , özellikle II. Dünya Savaşından sonra çok geniş bir şekilde ölümü ve şiddeti kendisine konu olarak seçtiğini görürüz. Ünlü Alman felsefeci Adorno, Nazilerin Auschwitz toplama kampında yaptığı soykırım ile ilgili söylediği "Auschwitz'den sonra artık şiir yazılmayacak" sözüne rağmen insanlık şiddetten bir türlü kendisini ayıramamıştır. Günlük yaşantımız sürerken, televizyon seyrederken, radyo dinlerken, internette gezinirken, gazete okurken, hep şiddetle ilgili haber, bilgi ve görsellerle karşılaşırız. Her karşılaşmamızda şiddetin yarattığı şok, hayatımızın hızlı temposu içinde yok olur gider. Daha doğrusu biz onu içselleştiririz. Algılarımız farkında olmadan bilinçaltımıza işlemeye, bilincimizi sistemin istediği doğrultuda yönlendirmeye başlar.

Bilinçaltı algı - bilinçli farkındalık olmaksızın oluşan algı – aykırılık değil, kuraldır. Dünyadan algıladıklarımız bilinçli gözlemlerden değil, kesintisiz bilinçdışı tarama sürecinden gelir. "Bilinçdışı görüntü...yüz kat daha fazla bilgi toplama... gücüne sahip olduğunu kanıtlanmıştır. Bilinçdışı görüntünün farklılaşmamış yapısı, bilinçli görüntüden daha üstün tarama güçlerini gözler önüne serer. Bu sözler bir sanat kuramı geliştirme sürecinde psikanalist Anton Ehrenzweig tarafından yazılmıştır. (Saman Köpekler, John Gray, Yapı Kredi Yayınları 2008, Sayfa 62) Yazılan satırlara ve günümüz insanının yaşam biçimine baktığımızda net bir paralellik görürüz. Analitik düşünce yapısından uzak, hazır yapım üretimlerin devamlı kullanıcısı olmuş insanın günümüzdeki gerçeği budur. Artık bilinçaltı sistem tarafından işgal edilerek teslim alınmıştır ve bunu yaparken de en çok baktığımız, izlediğimiz, dinlediğimiz ya da kendimizi oyaladığımız medya araç ve gereçlerini kullanmıştır.

Bunun birkaç nedeni vardır. Her şeyden önce, içinde yaşadığımız kültür tam anlamıyla bir görsel kültürdür. Freud'un ikinci dereceden güdüler arasında saydığı 'bakmak' ve 'izlemek'ten kaynaklanan zevk, yani 'skopofili', içinde bulunduğumuz dönemde alabildiğine kısırlanmış durumda. Sabahtan akşama kadar izliyor, gözlüyor ve bundan derin tatmin sağlıyoruz. Bu duygu eskiden de ayaklanmaya hazırdı ama doyurulması için olanaklar biraz daha kısıtlıydı. İzleme duygusunun en fazla doyurulduğu yerlerden birisi olan televizyon bu derece hayata nüfuz etmiş değildi. Oysa bugün yirmi dört saat onunla yaşıyoruz. Savaş veya başka olaylar televizyonu hayatımızın yapışık ikizi haline getiriyor. Her şeyi ona bakarak yaşıyoruz. (Cinsellik Görsellik Pornografisi, Hasan Bülent Kahraman, Agora Kitaplığı 2005, Sayfa 50)

İşte bu noktada Evren Sungur'un resimlerine baktığımızda; bilinçaltı işgal edilmiş, yeryüzü günahlarıyla zamanı çalınmış, kısacası medyanın esiri olmuş insanların hayatlarını görürüz. Gündelik hayatın keşmekeşiyle bunalan ve televizyon karşısına geçerek saatlerini harcayan insanın, izleme sürecinde kendisinde yarattığı tatmin duygusu, klasik anlatım biçiminin dışında daha bugüne ait olan, çağdaş bir dille tuval yüzeyine girmiştir. Aslında bu resimlerde ilk etapta sistemin araç olarak kullandığı medyaya getirilen bir eleştiri varmış gibi görünse de, medyaya getirilen bir eleştiri yoktur. Eleştiri özne durumunu yitirmiş, sistemin oyuncağı haline gelmiş olan insanadır ve bu nedenden dolayıdır ki insanların görmek istediklerini onlara sunmaktadır. Kısacası insana "ne kadar kötü olduğunu", "ne kadar şiddeti sevdiğini" anlatmaya çalışmıştır.

Zygmunt Bauman, insanlara aksi halde yapamayacakları şeyleri yaptırmak şiddetin özelliğidir; evet şiddet insanları kendi iradelerine karşı eyleme yöneltmek ve böylelikle onları seçme hakkında yoksun

birakmak anlamına gelir demektir. (Bireyselleşmiş Toplum, Zygmunt Bauman, Ayrıntı Yayınları 2005, Sayfa 252) Durum böyle iken insanlar neden şiddet uygular ya da neden şiddeti izlemekten, dinlemekten zevk alır? Bunlar açıklanması gereken sorulardır.

Modern uygarlık; şiddetin ortadan kaldırılması, baskı yöntemlerinden vazgeçilmesi gibi eğilimleri var etmeye çalışsa da, gerek insanın içinde var olan doğasından gelen durum; gerek sistemi yöneten politika, medya vs. gibi çevrelerin oluşturduğu gücün yarattığı etki ile düşünceliğine uğramıştır. Aslında ortada bir oyun vardır ve bu oyun şeffaf yanılısamanın en iyi göstergelerinden biridir. Sıradan insanların göremediği bu gerçeği Evren Sungur'un görmesi ve bireyselleşmiş toplumun yarattığı kaotik durumla ilgili saptamalar yapması, modern insanın iki yüzlülüğünü büyük boyutlu yüzeylerin üzerine taşıması, sorunun büyüklüğüyle kurulan paralel ilişkiyi ironik hale getirmektedir. Ayrıca bu ironi izleyici ile resim arasında da kurulmaktadır. Şiddetten nefret eden, "ben karınca bile ezemem" diyen bireyi kendi önüne çekerek "sen karınca bile ezemessin ama hergün medyanın önüne koyduğu bu görüntüleri saatlerce izlersin" diyerek bir anlamda izleyiciyi kendi hayatıyla yüzleştirmekte, ona birey olmanın gerekliliğini hatırlatarak bir anlamda ayna tutmaktadır.

Birey, kutsal kararlar değil, zorlamalardan ve kurallardan kendini kurtarmak ve deneyimini oluşturmak için gösterdiği çabayla bir özne haline gelir. Birey özgürlüğüyle tanımlanır, rolleriyle değil... Kişisel yaşamını işgal edenlere ve ona kendi buyruklarını dayatanlara karşı mücadele etmiş olan kişiyi, özne birey olarak adlandırabiliriz. (Yaşadığımız Sefalet, Andre Gorz, Ayrıntı Yayınları 2001, Sayfa 177) Sanatçının zorluğu da zaten burada başlamaktadır. Topluma örnek ya da rol model olan bu kişilerin kim olduklarından daha ziyade, sistem içinde nasıl yaşadığı, nasıl muhalif olduğu, göstergelerini bize nasıl yansıttığıdır. Çünkü soykırımla, savaşlarla öteki olarak gördüğü milyonlarca insanı öldüren düşünce yapısının, bugünkü insanı hiçe sayması çok normaldir. Artık hiçbir şey eskisi gibi değildir. Her ne kadar eğitilmiş insan sayısı artsa da sistem kendine muhalif olanı çatışma alanına çekerek yok etmeye çalışmaktadır. Bunu yaparken de şiddeti medya ile meşrulaştırması artık en bilinen yöntemidir. O halde görüntü ve görsellik Tanrılaştırılmalı, bir imge olarak onun yerini almalıdır. Çünkü yaşadığımız dünyanın gerçeği kendi başına gerçekten daha gerçek olma durumudur.

Sonuç olarak imgeler her zaman ölümcül bir güce sahip olmuşlardır. Tıpkı model aldıkları Tanrı'nın ilahi kimliğini yok etmeye çalışan Bizans ikonaları gibi. imge adlı bu öldürücü gücün karşısına geçenin görünen ve algılanabilen yanlarını gösteren yeniden canlandırmanın sahibi olduğu diyalektik güçle çıkılmaktadır. Batı, bu yeniden canlandırma olayının önemine yani göstergenin derin bir anlama sahip olabileceğine bir göstergenin bir anlamın yerini alabileceğine ve bu şeylerin - bu tabii ki Tanrı'dır - bu değiş tokuşun gerçekleşmesini sağladığına bütün kalbi ve iyi niyetiyle inanmaktadır. Tanrı bile simüle edilebildikten yani Tanrıya olan inanç göstergelerine indirgendikten sonra gerisini varın siz düşünün. İşte o zaman bütün sistem yerçekiminin etkisinden kurtulmuş bir kütle, dev bir simularka dönüşmektedir - bu gerçekdışı birşey değil bir simularkadır - yani bir gönderenden yoksun ve nerede başlayıp nerede bittiği bilinmeyen hiçbir şeyin durdurulamadığı bir kapalı devre içinde gerçekle değil kendi kendisiyle değiş tokuş edilen birşey. Yeniden canlandırmanın karşıtı olan simulasyon işte budur. (Simularklar ve Simulasyon, J. Baudrillard, Dokuz Eylül Yayınları, Sayfa 16)

Hayatın bu kadar karmaşıklığı içinde sanat yapıtı kendi başına bir anlam ifade etmez. Geldiği yer ve dayandığı nokta çok önemlidir. Eseri bir yere taşıyacak olan da budur. Yaşadığımız yüzyılın sanatı, günlük hayatımızın içinde oluşan sorunları irdelemek bir yana onları yadsımakta ya da sorunu estetize ederek gerçek anlamını ve görünürliğini yok etmektedir. Durum böyle olunca sanat, kurumsal

yapının nesnesine dönüşmekte felsefeye de hiçbir katkı sunamamaktadır. Genel olarak birşey söyleyecek olursak, günümüz sanatını "Buz üzerine yazılan anıtsal yazı"ya benzetebiliriz. Tabi bu cümle yaşadığımız çağın sanatını ve sanatçıları aşağılar gibi görünse de, aslında bir durum tesbitinden başka birşey değildir ve bu tesbitin dışında kalan Evren gibi sanatçılar da vardır. Evren Sungur'un resimlerini böyle bir dünya gerçeği içerisinde oluşturması, yerel referanslardan yola çıkarak sosyal yaşantıyı göstermesi ciddi bir duruş olarak algılanmalıdır.

Geçmiş ideolojinin reddi ve yeniden yerele bir ilginin doğuşu arasında neden bir bağlantı olduğu sorusu, pek de esrarengiz bir soru değildir. Yerelcilik "geleneksel" anlamda ya da modern anlamda bir yönelim olarak hiçbir zaman ortadan kaybolmamıştır, bundan ziyade çoğu modernlik ideolojisince bastırılmış ya da olsa olsa bir kenara itilmiştir. Yerelcilik er ya da geç kendi doğal ölümünü beraberinde getirecek onulmaz sosyal hastalığa işaret etmez; ve onunla ilgili içkin olarak istenmeyen hiçbir şey yoktur. Onun bu şekilde algılanmasına yol açan uygarlığı ve ilerlemeyi, siyasi, sosyal ve kültürel homojenleşmeyle özdeşleştiren genel ve evrensel adına yerelin bastırılmasına temel oluşturan tarihsel bilinçtir. (Postkolonyal Aura, Arif Dirik, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi 2008, Sayfa 151) Yerelin bastırılması için çaba sarf eden modernlik ideolojisinin etkisinde kalan Türk sanatının en genç kuşağı içinde yer alan Evren Sungur'un kendi medyamızda çıkan Münevver Karabulut cinayeti gibi yerel konuları resmetmesi liberal yaşantının özgürlükçü açılımı gibi görülsede aslında böyle değildir. Gerçek, iktidarın beden politikalarında aranmalıdır.

Bedenin egemenliği kimin elindedir? sorusu bir siyasal sorudur aslında. Çünkü, o hakimiyet bize ait görünse de aslında devlete, iktidara ait. Bedeni sahiplenme, tanımlama, kullanma salt bizim irademizle olacak şey değil. Bu ancak normalliğin, yasallığın ve ussallığın olanakları ölçüsünde gerçekleşebilir. Hem bizatihi bu durumun kendisi hem de bunun sınırlarını zorlamak, siyasal bir süreci başlatmaktadır. Çünkü iktidarın beden politikalarına yönelimi daima sansür ve kısıtlamaların içindedir. Çünkü, iktidarın kendisi, Foucault'nun belirttiği gibi negatif bir söyleme sahiptir. Zaten 'yapma', 'etme' sürecidir iktidar. (Cinsellik Görsellik Pornografi, Hasan Bülent Kahraman, Agora Kitaplığı 2005, Sayfa 121) Madem beden iktidarın sorunudur o halde iktidara muhalif olan sanatçılar da bu konuda fikir ya da fikirleri doğrultusunda eser üretmelidir. Eğer bir sanatçı sorunlardan kaçıyor ya da uğraştığı yüzey ya da form üzerinde kolayca kaçarak herşeyi hallettiğini zannediyorsa, bu durum kendini bitireceğinin önemli bir işaretidir ve geçmiş, kendini sanatçı zanneden böyle binlerce isimle doludur ve bu konuda sürekli bir çaba sarf ederlerse sanacı olabilirler. Aksi takdirde her söylenen söz, her boyanan tuval, her çekilen film, saydam olduğu için, bu konuda birşey yapmanı deşifre ederek dışlar. O nedenle sanatçının seçtiği yol, kullandığı anlatım dili ve neyi yapacağını bilmesi hayati önem taşımaktadır.

Tüm bu sanatçı sorumluluğu ile "iktidar bedenleri"nin durumunu ortaya koyan Evren Sungur'un şiddeti ve sapkınlığı resimlerinin merkezine alarak bir dil oluşturması ve bunu karmaşadan uzak sade bir dille anlatması takdir edilecek bir durumdur. Resimlerde kişilerin bulunduğu yer, çoğu zaman bir yuvarlak sınırlandırma ile hedef tahtasına dönüştürülmektedir. Canlı renklerle boyanmış zemin ve arka planlara baktığımızda sanatçının, insan mekan ilişkisini hissederek ve bilerek bu resimleri yaptığını anlayabiliriz. Bunların haricinde bazı resim üzerinde görülen "Fırsat Bu Fırsat", "İşte Dehşet Anı", "Amatör Kamera" gibi yazılar, resmi kendi gerçeğinden çıkartıp TV vs. gibi medya aracına döndürmektedir.

Canlı yayında işlenen cinayet, çıplak kendini kameraya çekenler, terbiyecisini öldüren kaplan, bir kadının üzerine köpeğini saldıran adam; iktidarın beden politikalarının medyadaki durum tesbitidir.

Bedenleri çevreleyen döngüsel çember, mekanı bölen, sert ve saldırgan çizgilere rağmen; figürle nesne ve mekanın ilişkisini kurmaktadır. Vücutların çıplak ve korunmasız oluşu, sistemin yönettiği

medya karşısında nasıl da korunmasız olduğumuzu açıkça göstermektedir. Yetkinliğinin ve sezgisel öngörülerinin, onu gelecek vadeden ressamlar kategorisine sokması kaçınılmaz bir durumdur. Aldığı ödüllerden daha çok, hayatta yakaladığı ve yarattığı etki, ileriki yıllarda daha iyi görülecektir.

Jacques Derrida 24 Kasım 1994'te Liberasyon gazetesine verdiği bir demeçte; modern hümanizm fikrini terk etmektense, onu yeniden düşünme çağrısında bulunmuştu. Bu çağrıya uymadan önce belki de Evren Sungur'un resimlerine bir kez daha bakmakta yarar var.

Denizhan Özer Şubat 2010, Londra